

МИХАИЛ САДОВЯНУ ЛЮБОВНА ПЕСЕН

Превод от румънски: Спаска Кануркова, 1980

chitanka.info

I

Керванът се спря за почивка на Циганската поляна. Огромен огън от съчки сипе червени талази светлина върху събраните на приказка колари. В дъното, в сянката, почиват воловете; от време на време пламъкът проблясва като мълния и ги осветява за миг, сетне мракът на поляната отново ги обгръща.

Натоварените с дъски коли стоят настрана; навремени светлината ги погалва, като да са заспали същества.

Коларите са насядали на колело около огъня. Аз съм легнал по корем в покритата с чергило каруца и слушам една стара история, която дядо ми разказва.

В прохладната лятна нощ спокойният му глас изпълва поляната с трепет. Живите му черни очи под бели вежди са вперени в пламъците, бялата му брада се стеле като снежна покривка върху гърдите му. Той вижда отколешни случки, станали в стари времена пак тук, на Циганската поляна; с кротък глас ги разправя и сякаш ги откъсва от нощта. Коларите стоят край огъня смълчани, с унесени очи; сред величието на гората старата история сипе тръпки по отрудените им лица.

В тихата лятна нощ слаб шумол минава през заспалата гора; само поляната будува с огненото си око. От време на време от тъмните корони на дърветата долита печален шепот, идващ кой знае от кои далечини, после отминава напред и угасва в мрака на листаците. Сред покоя на нощта, някъде от дълбоките дебри отеква самотният и скръбен плач на кукумявка, подобен на човешки зов; сетне едва чут трепет, плясък на криле и далечно шумолене на листа. Във влажните треволяци край поляната се понася сподавеното крякане на дърдавец; недалеч се чува писък на пъдпъдък, друг му отговаря близо до нас; прилеп се стрелва като черна мълния през руменото колело на светлината. Тишината отново се възцарява, още по-дълбока; щурците свирят монотонно сред дълбокия покой, техният тъжен припев като че

ли извира от мрака на вековете. И отново долита печалният шепот сред короните на дърветата, а старата гора въздиша.

Дядо разказва, отколешните образи се откъсват от мрака и оживяват. Аз ги виждам и следя с поглед; виждам старата болярска къща край брега на Сирет, в Кръйничени, кацнала на билото на един рид, виждам малката горичка, полазила по склона, пътеките, оградени с люляци и липи, и рибарника в подножието на рида до поляната с брезите; виждам и тъжните, мрачни коптори на циганите роби^[1]. На стотина хвърлея разстояние сред горички тече Сирет; ромонът на брода нощем се чува чак до горе, до къщата.

Боляринът Нъстасе Кръйничану е женен едва от година; невестата му е крехка, бяла и нежна като водна лилия и той я обича тъй, както може да обича един суров и жесток по природа човек като него. Своята сила и неутолима ловджийска страст той пилее на открито, под слънцето, а тя линее в сянката на стаята си, без любов и без желаниа, и твърде рядко, ако боляринът не си е в къщи, плахите ѝ стъпки я понасят по оградените с люляци и липи пътеки към поляната с рибарника.

Един летен, ден по залез-слънце боляринът Нъстасе се разхождаше по пътя, който води към колибите на циганите роби. Слънцето се бе спряло за миг над редкия букак на билото, жълтите му лъчи се промъкваха между клоните, струяха надолу и грееха в рижата коса на болярина и в златистата му брада. Черните му очи със стоманени отблясъци проследиха ято птици, които забързани пореха въздуха надалеч, после се загледаха напред.

Копторите на циганите бяха пръснати в подножието на рида — тук един, там друг — тъжни и мрачни, измазани с глина и покрити с камъш. Вратите им бяха малки и разкривени, за да влезеш, трябваше да лазиш. Малки колкото пестник прозорци гледаха накриво господаря. Нито стобори, нито плевници, нищо. На отъпканото, равно като длан място се чернееха следите на старите огньовете. Няколко рошави кокошки скитаха самотно по пътеките; черни прасенца квичаха от глад пред вратите.

Пред копторите горяха огньовете. Гъстовежди циганки с вплетени в косите ирмилици^[2] стояха клекнали край гърнетата. Зад един коптор пъхтеше духало, чуваха се звънки удари на чукове. Неколцина боси дрипави момци се връщаха от блатото с въдици на рамо.

Боляринът се приближи до една колиба. Пъргава девойка се надигна край огъня и насочи към него пламтящите си очи.

Рижите мустаци на Нъстасе щръкнаха и се събраха под острия му нос, белите му зъби блеснаха: това означаваше, че той се смее.

— Какво ново, Рарицо? — запита той. — Все още ли не щеш да се задомиш?

— Целувам ти ръка... не ме тегли сърцето, господарю... — отговори девойката с напевен глас. После наклони глава към лявото си рамо, сведе мигли и добави: — По-добре ми беше в господарската къща!... — За миг огнените и очи стрелнаха болярина като мълния.

— Хе-хе-хе! — засмя се господарят Нъстасе. — Мина онова време! Сега друго брашно се мели на воденицата... Но ти ще се задомиш... Ей на, Илие едва чака...

Той кръстоса ръце на гърба си и отмина; девойката приседна отново край огъня.

Чукането зад колибата спря, духалото въздъхна продължително и замлъкна. Ковачите, черни, с белеещи очи, дрипави, се приближиха с поклон и целунаха пешовете на болярското рухо; сетне се отдръпнаха настрана смирени, с приведени гърбове; само острите им погледи следяха крадешком, изпод вежди, господаря и блестяха като острие на саби. Жените наскачаха, напуснаха огнищата и влязоха в колибите с децата на ръце. Само няколко парцаливи циганчета наобиколиха болярина и заподсмърчаха с протегнати ръце.

— Милостиви господарю, целуваме десницата ти, милостиви господарю!

Слънцето бе потънало зад хребета и руменозлатистият отблясък на здрача изпълваше като дим редкия букак. Далеч откъм пасищата във ведрата мрачева за миг отекна сподавено мучене на бик. В тишината на здрача цареше пустинен покой; само високо сред поруменелия букак един кос си свирукаше тиха песенчица.

Рижите мустаци на болярина щръкнаха и се събраха под острия му нос. Тънък момък с отрупана с паунови пера и мъниста шапка стоеше върху един дънер и гледаше към аления залез. Свиреше на цигулка. Приглушените под сурдинката звуци едва се чуваха, като насън. Лицето на момъка беше бледо и изпито; меките лъскави коси забулваха лика му в лека изящна сянка; влажните му очи горяха.

Горе сред букака тихо, морно пееше косът; от цигулката на циганина се лееше печална мелодия, струеше тихо стенание. Сред покоя на сумрака, осветяван от последните искрици на залеза, боляринът слушаше с усмивка. По едно време той изведнъж викна:

— Много ли я обичаш, Илие?

Цигулката изписка уплашено, циганинът скочи от дънера и се обърна. Смъкна окичената си с паунови пера и мъниста шапка и се приближи смирено до господаря си. В дясната си ръка държеше шапката, в лявата — цигулката.

— Много ли я обичаш, Илие? — отново попита боляринът със смях.

— Целувам ти ръка, милостиви господарю! — измънка смутено циганинът и се спря, без да вдига поглед. Бледото му лице потръпна зачервено. — Никого не обичам, милостиви господарю! — промълви той след известно време, като разтърси черните си коси и обърна пламнали очи към болярина.

Рижите мустаци щръкнаха пак.

— Какво приказваш бе, Илие? Ами кой свири нощем за любов? Кой скита като безумец около рибарника?

Циганинът отстъпи крачка назад; цигулката затрепери в лявата му ръка.

Боляринът се засмя:

— Хе-хе-хе! Какво се преструваш, негоднико? Като че ли аз не зная, че я обичаш? Защо се плашиш, Илие? Голяма беда те е слетяла... В гроба ще те вкара Рарица!

При последната дума Илие се изправи; изплашеното му лице просветна от радост; боляринът се усмихваше закачливо.

— Да си жив и здрав, милостиви господарю! — каза момъкът, съвзел се. — Ще сториш, както ти е по волята.

— Хм! Да, да, ще сторя всичко, както ми е по волята... Ама много ли я обичаш, Илие?

— Тъй вярно, милостиви господарю, като светлината на очите си...

— Да, като светлината на очите си, затова я търсиш все край господарската къща... хе-хе-хе! Затова...

Боляринът Нъстасе се обърна и бавно тръгна към къщи с щръкнали, събрани пол острия му нос мустаци. Влажните очи на Илие

блестяха; цигулката пак трепереше в лявата му ръка; по бледото му лице се четеше само страх и недоумение.

Нощта настъпваше, изпълнена с потайност, песента на коса бе замряла; вечерният ветрец носеше топлия дъх на горичката; в равнината се отронваха тъжни гласове на хлопатари.

Илие стоеше замислен до своя дънер. Изведнъж от съседната колиба избухна прегракнал глас:

— Тежко ти и горко, непрокопсанико! Докъде ще стигнеш с туй си сърце? По-добре го хвърли на кучетата! Не видиш ли, че знае? Затуй ли те е раждала майка ти? Един окаян циганин да вдигне очи към господарката си, де се е чуло и видяло такова нещо!

Момъкът се обърна. Старицата го гледаше презрително, а малките ѝ дълбоко хлътнали очи блестяха като две капки живак.

— Мълчи, старо, не ме мъчи и ти! Знам аз, че не е на добро. Знам!... Ама *той* може още да не се догажда... — Отпусна се на дънера и добави горчиво: — Клетото ми сърце!...

Сред сините сенки на вечерта огньовете пред колибите пламтяха весело; черни видения минаваха от време на време пред светлината. Тук-там млади гласове напиваха провлечено тъжни, изпълнени с копнеж песни.

Илие попита тихо:

— Какво да сторя, мале?

— Друг колай няма, майка, трябва да ти побаем... — тихо отговори старицата. — Голям огън те гори; не зная кой ти е сторил туй добро... отрова ти е дал да пиеш и сега гориш!

— Клетото ми сърце! — за втори път промълви момъкът. — Голям огън ме гори! Не ме сдържа на едно място, сякаш някой ме бута към господарската къща... Защо, като я видя, вехна?

Въздъхна тежко и впери поглед към господарската къща, където една след друга припламваха светлини. Старицата поклати унило глава и пак приклезна на прага.

Нощта бе завладяла горичката; рибарникът будуваше като блестящо огледало; на дъното му се очертаваше обърната голямата сянка на болярския дом с жълтите си светлини. Илие нахлупи шапката си, изправи се с въздишка и потегли с наведена глава, стиснал под мишница цигулката.

Циганката измърмори недоволно в сянката.

— Не мога, мале — изстена Илие, — не мога повече. Дай ми нещо да умра, огънят, дето ме гори, е по-лош от смъртта. Горя... Ще умра, мале, ще умра!...

— Върви, сине, пътят, по който си тръгнал, е посипан с жарава!

Огньовете пред колибите гаснеха един подир друг; леки напеви все още се носеха като въздишки сред покоя на нощта.

---

[1] В румънските княжества циганите са били роби до началото на 19 век. — Б.пр. ↑

[2] Стара турска монета от двайсет пари. — Б.пр. ↑

II

Като се стъмни, боляринът Нъстасе извика векилина си: — Ей, Глигори, какво направи? Ходи ли във Валя Сака?

Глигори полюляваше огромното си тяло, големите му крака бяха обути в ботуши, направени от цяла кравешка кожа.

— Целувам ти десница, господарю, ходих...

— Е, намери ли нещо?

— Намерих — измуча Глигори, като дърпаше с дясната си ръка конопените къдели над устата си.

— Кажи, как беше?

Глигори се изкашля, изпъхтя дълбоко, като духало, и заговори, като се поклащаше и подръпваше с дебелите си пръсти мустаците, надвиснали над голямата му уста:

— Ам, че... отидох най-напред при Тома, Горския. „Има ли свини из Валя Сака?“ — думам. „Има.“ — „Хайде тогаз, щом има, да ме водиш на сборището им“ — думам. „Хайде!“ И отидохме. На една поляна се издига голям дъб; качихме се на дъба. Седяхме ние там, чакахме, чакахме... Малко преди да се развидели, гъсталаците в гората започнаха да пращят. Постояхме още малко и току се показва една сюррия глигани... Леле-малеее... Хубави, големи, цели телета, и много, много! „Отде идат толкоз много бе?“ — питам Тома. „Господ знае — казва, — знам само, че отиват към Сирет.“ А нивята наоколо прах и пепел!

— Е, и след това?

— Само толкоз! — каза Глигори и се закашля тихо.

— Добре, достатъчно е и това. Слушай сега, Глигори, запомни добре. — Глигори подръпна веднъж десния си мустак, после левия и се наведе към болярина. — Какъв ден е днес? Понеделник ли?

— Понеделник.

— Тогава за четвъртък, Глигори, запомни.

— За четвъртък! — измуча тихо Глигори.

— За четвъртък да изкараш гончиите Лунка и Фънтънеле. А преди четвъртък да отскочиш до братовчеда Йордаки, до ворника^[1] Иримия, чуваш ли? Да идеш в Пъскърени, в Ръстоаче, в Енещ, в Ботени, при шурейа Думитру, при тъста ми, чуваш ли? При всички, и да ги поканиш, да им кажеш, че в сряда по обяд ги чакам... Разбра ли, Глигори?

— Разбрах, господарю; в сряда по обяд...

— Така; после...

Боляринът млъкна изведнъж и се заслуша със зинала уста. Глигори замря с отпуснати надолу, отдалечени от тялото ръце и също зяпна, без да разбира нищо. Откъм потъналата в нощта горичка се носеше мелодично жужене.

Боляринът стана от дивана и сред треперливия светлик на свещите закрачи по пъстрите турски килими към прозореца, който гледаше към рибарника. Вдигна нагоре долната половина на прозореца и показа глава навън.

Нощта бе топла, по тъмносиньото небе пламтяха златни капки; гората мълчеше. Откъм рибарника се носеше печален шепот на струни; омайната мелодия като че обгръщаше с чародейно було малката крепост на болярина. И някакво видение бродеше по брега на рибарника, водено сякаш от болката на песента.

Боляринът обърна поглед към другото крило на къщата. Стори ли му се, или наистина видя една бяла сянка да стои на прозореца на господарката?

— Слушай, Глигори — бързо рече той и се отдръпна от прозореца със свъсени вежди, — не мога ли и аз да имам един миг покой?

Глигори мълчеше, вперил в недоумение очи в прозореца.

— Глигори, ще се разгневя, Глигори, и после тежко и горко на всички ви! Защо сега той циганин свири край рибарника?

— Знам ли аз защо свири? — спокойно отвърна Глигори.

— Не знаеш. Добре. Но не може ли да не го чувам повече? Хайде! Да не съм го чул повече, разбра ли? Че инак ще се разгневя... Да не съм го чул повече! Разбра ли?

— Разбрах — спокойно отвърна Глигори.

— Добре. След това се върни, че имаме още да говорим.

— Ще се върна.

Глигори излезе, като се полюляваше и поклащаше раздалечените от тялото си ръце.

Известно време боляринът се разхожда между дивана и вратата, скръстил ръце на гърба. Стъпките му шумоляха по килима сред тишината на стаята. Свещите лееха треперливи светлици.

Изведнъж се опря пред искрящата оръжейна сбирка на стената и впери поглед в лъскавите оръжия, в които играеха отраженията на светлината. Рижите мустаци щръкнаха и се събраха под носа. Той стоя един миг нерешително, сетне отвори вратата и влезе в дълъг ходник, в който стъпките кънтяха. В една ниша под свода в дъното гореше червена светлина сред теменужен венец от сянка. По студените каменни плочи стъпките му събудиха продължително ехо.

Боляринът бутна една ниска врата и влезе в светла, облечена в губери, малка като кутийка стая. Болярката Ана се отдръпна изплашена от прозореца, но щом видя Нъстасе, се усмихна. Две гъвкави млади циганки излязоха пъргаво през друга врата.

— Слушаме Илие — рече Ана, — свири там, в ниското, до рибарника. Чу ли го?

Боляринът се спря в средата на стаята и впери поглед в сините очи на жена си. Запита:

— Откъде знаеш, че е Илие?

— Момичетата ми казаха. Не си ли го чул?

Той я гледаше втренчено.

— Знаеш ли... свири всяка вечер — боязливо добави Ана, поразена от острия поглед на мъжа си.

— М-да, зная — бавно отговори Нъстасе, — всякога го чувам и зная защо свири...

— Зная и аз... — усмихна се Ана.

— И ти ли знаеш?... — измърмори Нъстасе и започнала се разхожда из стаята. — Аха! Знаеш защо свири!

Спря се неочаквано пред Ана. Мустаците му щръкнаха.

— Хе-хе-хе! — весело рече той. — Пратих Глигори да му каже две приказки на ухото... — Живите му неспокойни очи гледаха внимателно бялото невинно лице на Ана и обгръщаха гъвкавото ѝ тяло под тънката коприна на роклята.

В тишината на стаята отвън нахлуваше нежният звън на песента. Нъстасе се приближи до прозореца, отвори го и погледна към

рибарника. В топлата сянка на гъстаците под напръсканото с огън небе се носеше омаята на песента и един чист, изпълнен с печал глас трептеше ведно със струните:

*Дорде дишам, нека да любя,
че в земята щом се изгубя,
бурен гроба ми ще покрие!
Кой би попитал, кой би разбрал
по кое съм либе лудял!*

В топлата нощ струните въздишаха тъжно. Пред очите на болярина от сянката изведнъж изплува стройно гъвкаво видение — една изпълнена с чар снага — снагата на Ана. Огнена тръпка полази по гърба му и той си представи Ана, която стоеше унила в един ъгъл на стаята; и си опомни, че много дни са минали, откак тя стои така тъжна и самотна.

Цигулката изписка изведнъж и млъкна. В нощта отекна сподавен ропот от гласове; чу се силен вик и бързи стъпки.

— Сега на циганина ще му мине меракът! — каза Нъстасе, отдръпна глава и затвори прозореца.

Ана стоеше умислена в ъгъла на дивана, вперила очи напред, в самотата, която изпълваше с мрак душата ѝ. Мълчание, пустош, намръщени или святкащи очи — ето целият неин живот на съпруга!

Нъстасе се приближи до вратата, но неочаквано се върна и каза със смях на жена си:

— Нищо ли няма да кажеш?

— Какво може да каже една глупава женска глава? — кротко отговори Ана.

— Бедната моя жена! — с усмивка каза Нъстасе. — Отдавна стои саминка и тъжна! Дори няма с кого две думи да размени... Но какво да се прави? Така е отредено на жените... Така е било, откак свят светува, така и ще бъде... Но аз и така си я обичам!

Приближи се до Ана с блеснали очи.

— Не бой се, няма да изляза — рече ѝ той с развълнуван глас. — Имах нещо да говоря с Глигори... Но нека почака... Знам, че до сутринта ще стои до вратата да ме чака и ще си дърпа къделите...

Ръцете му трепереха като стоманени струни.

Ана се отпусна унила, мълчалива.

Тъжният затворен в сянката и тишината на стаята живот се озари за миг от светлина при веселия звън на познатите гласове. Кочиите влизаха в двора, като се поклащаха като кораби сред свистенето на камшиците и виковете на кочияшите. Брадати боляри и техните стопанки със заруменели лица слязоха, озарени от веселата светлина на слънцето.

— Е, момчета, слушайте добре — извика от каменната стълба Кръйничайу на слугите си. — Две кочи да бъдат готови за тръгване, ще им смените само конете.

Господата се прегърнаха и разцелуваха по брадите сред гълчава, смях и шеги, а жените се струпаха около Ана.

Боляринът Иримия Раковану попита Нъстасе, като гладеше бялата си като сняг брада:

— Как върви стопанството, зетко?

— Добре е, добре е, благодаря ти за грижата.

— Само добро да дава светият господ-бог.

Старецът се приближи до Ана, подаде ѝ десницата си за целувка, а той целуна бялото ѝ чело.

— Чуваш ли какво каза мъжът ти... мен това не ми се нрави... мислех, че съм канен на кръщавка... гледай, дъще, да не ме посрамиш...

Избухна буен смях; Нъстасе рече:

— И това ще дойде...

После всички, братовчедът Йордаки Стоян, ворникът Йон Иримия, господата Пъскъряну, Ръстоака, Енеску, Ботяну и шурейт Думитру Раковану, след като грижовно се осведомиха за здравето на домакините, за нивята и добитъка, изразиха задоволството си и добавиха, че са готови да похапнат нещичко.

Влязоха в голямата стая, свалиха шапки, откривайки сресаните си по средата на път и намазани с благовонни масла коси, прекараха пръсти през големите си бради, смъкнаха тежките горни дрехи и насядаха по диваните.

Жените отдавна вече си приказваха в покоите на Ана. Мъжете със своите грижи, жените с техните; мъжът разговаря с жената само на

четири очи, и то не за държавни работи, нито пък за стопанството си; и тогава стават всичките бели.

И така, след като гостите си похапнаха на крак по нещичко, точно след като унищожиха четири печени пуяка и опитаха вкуса на виното направо от каните, Кръйничайу каза:

— Моля ваши милости да ни извинят за бедната гощавка, но време е да възсядаме конете. Стопанките да се качат в кочиите и да тръгваме. До довечера ще стигнем Валя Сака. Там ще бъде сложена голяма трапеза. А утре заран ще се приготвим да посрещнем достойно едно стадо глигани...

Ворникът Иримие се обади:

— Тоя човек има разум в главата си.

А старият Раковану грабна кана с вино и викна:

— Така и на мен ми харесва, зетко... Ех! Спомням си младините!

А Пъскъряну, Ръстоака, Енеску, Ботяну, Стоян и шурейт Думитру Раковану с такова спокойствие изразиха радостта си, че слугите се разтичаха изплашени да донесат други, пълни кани.

Беше една сряда по черешово време, слънцето топлеше гальовно и тих повеј вълнуваше ширните жълти морета от жито. Кочиите скърцаха плачевно сред облаци прах, а кочияшите, възседнали дребни коне, подвикваха и размахваха черните камшици над гривестите им глави. Болярите, яхнали буйни коне, препускаха напред в раван, лъскавите пушки святкаха на слънцето, вятърът развяваше дългите им коси и разделяше брадите им на кичури.

Обширни поля се простираха на всички страни, надалеч, чак до хоризонта; из ливадите вятърът препускаше на вълни, тук-там в равнината се поклащаха бистрите лъскави води на някой вир, в който се оглеждаха белите облаци на небето, върволицата конници и тежките кочи. В безкрая под люляковото небе навремени се показваше орел, който, огрян от топлите лъчи, се рееше, понесен от лекия повеј като по река. На места по зелените склонове край реките се виждаше по някое смълчано село, над което се издигаха кобилиците на гераните и камбанарията на бяла църква; тесен мост пресичаше реката; във водата се оглеждаха обърнати и смълчаните къщи, и бялата камбанария, и геранилата като криви кръстове.

По икиндия навлязоха в гората на Валя Сака. Гората бучеше тихо, от нея лъхаше прохладата и силен мирис на зелено. Конете бавно

теглеха кочиите сред екливите дебри; изплашени косове с жълти човки се стрелкаха в гъстия шумак, авлиги прелитаха като златни топки през сноповете светлина. Най-младият от гостите.

Стоян, братовчед на Нъстасе, засвири с листо. Старата гора се сепна; дойната^[2] затрептя в горските глъбини като изблик на мъка.

На поляната до стария дъб чакаха слугите и Илие със свирачите. Кочиите спряха; болярите слязоха от конете. Очите им блестяха на брадатите лица. Гъстовеждите невести излязоха на светло, румени и весели. Насядаха на шарени вълнени губери — а циганите се засуетиха по всички страни.

Рижите мустаци на Нъстасе щръкнаха и се събраха под острия му нос.

— Глигори!

— Тук съм, господарю, на твоите заповеди — спокойно се обади Глигори.

— Всичко ли приготви, Глигори? — запита боляринът.

— Всичко — отговори Глигори. — Утре в зори започваме хайката. Чардакът е готов. Готвачът Димаки вече привърши с гозбите. Донесох две буренца с вино; дойде и Илие, макар че кокалите май го болят...

Слънцето захождаше; златни нишки се промъкваха през гъсталаците и рисуваха цветя от светлина по жабешко зелената трева на поляната. Гората дишаше тихо в бленуващия здрач. Гласовете ехтяха под клонаците. В мигове на затишие от далечните дебри все още долиташе песента на косовете. Угаснаха и последните светлици на слънцето; сенките на здрача забулиха поляната с тайнственост.

Циганите роби накладоха голям огън под стария дъб, на тревата се постлаха бели месали и пиршеството започна.

Отначало ядяха мълчаливо като турците, но скоро се свързеха и яденето и пиенето продължи сред весел разговор. Тлъстите пуяци и гъските сякаш отлитаха: изчезваха в миг, а виното, слава богу, течеше като из река!

Ядяха и пиеха и си спомняха за други пиршества. И всеки започна да разказва по нещо.

Пиеха, разказваха и се смееха едновременно. А жените радостни, че са напуснали сянката и мълчанието на дома, говореха шепнешком и споделяха ядовете си.

Поляната ехтеше от гласове и гръмки смехове; огромният огън мятеше голямо румено було върху веселието и върху брадите на болярите.

Ала изведнъж настъпи тишина; цигулките и кобзите заромоляха, а кокалената свирка изпълни с трепет екливите горски сводове. Струйки светлина се плъзгаха по бледите лица на циганите и блестяха в черните им коси. Илие, с побледняло от тъга лице, с влажни, пламтящи очи, стоеше отпред. Цигулките и кобзите зашепнаха и в настъпилата тишина Илие впери очи в огъня и с разтреперана като лист ръка плъзна лъка по струните.

Гората се сепна, пронизана от тръпки; цигулката на Илие запя за една изпепеляваща мъка. Кобзите скръбно запригласяха, а свирката надаваше тихи писъци като изтерзано същество.

Дойната ридаше по струните и разкриваше една дълбока страст; извисяваше се, трептеше и стенеше и с вихрени вопли прелиташе през сърцата на всички; после затихна и постепенно угасна в жална въздишка, в стон.

Старата гора сякаш слушаше. Когато тишината отново се възцари, през черните листащи премина нежен шумол като далечно бълболене на поток. Огънят гореше тихо, обливайки с руменина черната поляна. Болярите поглаждаха брадите си, а мислите им ги отнасяха към навеки отлетялото минало; болярките бяха замрели неподвижни на светлината и когато песента замлъкна, те с тежки въздишки се събудиха от унеса си.

— Зетко — обади се старият Раковану, — тоя циганин струва колкото цяла мошия... Как му е името? Илие... А бе, Илие, ела тук, ето ти пет жълтици от мен... Грабна ми сърцето...

Илие се приближи бавно, гологлав, и старецът му подхвърли жълтиците в шапката.

— Слушай, я го попитай: много ли я обича? — каза Нъстасе със смях. — Много ли я обичаш, Илие? Не отговаря. А много я обича; даже кокалите го болят от толкова любов...

Болярите се разсмяха и вдигнаха наздравица. Илие се завърна на мястото си и оттам с блестящи очи загледа Ана.

Наздравиците вървяха една подир друга; очите светеха. По едно време старецът се изправи пак.

— Клетите ми нозе! — каза той. — Искат да си спомнят за младините... Виждам, че младите се помайват... Не ви ли е срам бе? Щерки мои, що стоите тъй нажалени? Драги Илие, я подхвани някоя по-чевръста, да си потропна, да поскачам, докато падна...

— Жив да си ми, татко Иримие! — извика Нъстасе. — Тук вече я улучи!

Другите захвърлиха джубетата си. Илие засвири с такава жар един бръулец^[3], че листакът около поляната затрепери. Наскачаха и жените и сложиха ръце на раменете на мъжете — отначало само на място, на място, после все по-бързо, докато заприличаха на черен въртеж сред заревото на пламъците.

Когато насядаха пак, шурейт Думитру Раковану извика гръмко, че не му е вкусно виното от чашата. И започна да пие от пантофките на господарката.

След бръулеца свирачите изсвириха батута^[4], после един къръшел^[5]; поляната клокочеше от песни и гласове.

Като из земята изникнаха цигани е топли вити и наложени баници. Ред баница, ред вино — докато нозете отмаляха и гласовете се разнежиха.

— Илие! — извика старият Раковану. — Я изкарай някоя от онези стари песни, дето ти влизат право в сърцето, та да си спомня за мойта пролет и за мойта младина!

Илие засвири любовна песен. Настана отново тишина, болярите започнаха да поглаждат мокрите си от вино бради. От цигулката на циганина се лееше скръбна мелодия, сипеха се тихи вопли, морни напеви като въздишките на последните есенни ветрове.

Тялото на циганина стоеше като вкаменено, само ръцете му се движеха и само безумните му очи, изгаряни от смъртен огън, се впиваха в Ана. Младата господарка беше поразена от огнената мъка в тия очи и стоеше неподвижно, приковала поглед в слабото лице на циганина. Пламтящият поглед я изгаряше, призляваше ѝ от него, но нямаше сили да откъсне очи.

Нъстасе вдигна глава. Познал бе, че на поляната се носеше същата песен, която бе чул преди няколко дни на брега на рибарника. Очите му, в които проблясваха стоманени огънчета, бяха впити в Ана.

На осветената поляна гласът на Илие се извисяваше, пропит с мъка:

*Дорде дишам, нека да любя,
че в земята щом се изгубя...*

Две бистри сълзи блеснаха в дългите мигли на Ана; в очите на Кръйничану светна гневна мълния, веждите му се заключиха. Ръцете му се протегнаха назад към оръжието, докато песента на циганина гаснеше в безумен стон.

— Да си жив и здрав, Илие! — извика старецът, а другите вдигнаха чашите. Само Нъстасе се изправи със свиреп поглед и с бавни стъпки, олюлявайки се, се упъти към свирачите. В жилестата му десница святкаше ханджар.

Всички гледаха учудени, без да разбират нищо.

Нъстасе завъртя ханджара над главата си, спря се и втренчи поглед в циганина; Илие се бе отпуснал без сили на земята, блед и разтреперан.

Рижите мустаци на Кръйничану щръкнаха и се събраха под острия му нос.

— Илие — извика той, — много ли я обичаш? Хе-хе-хе! Илие, я изпей още нещо любовно, Илие...

В дивия му глас клокочеше ярост; жестоките му очи под гъстите вежди блестяха като очи на вълк. Гостите се надигнаха с клатушкане, като продължаваха да гледат учудени.

Илие плъзна за миг поглед към Кръйничану и разбра; хвана разтреперан цигулката; в черните му очи пламна безумно огънче; обърна се към Ана и засвири отново, с побледняло от смъртна горест лице. Всички стояха като вкаменени край огъня, а песента трепереше по струните като ридание.

— Разбираш, Илие, нали? — извика Кръйничану, пристъпи три крачки напред, вдигна искрящия ханджар и го заби в гърдите на цигуларя.

Цигулката тракна и падна във влажната трева; Илие изстена и се свлече възник, а другите гледаха с широко отворени очи, сякаш сънуваха страшен сън. Бликна поток от кръв и намокри счупената цигулка; циганинът се замята, обърна се по корем, надигна се и подпрян на ръце, впери умиращи очи в Ана, която трепереше, прежълтяла като восъчна пита. После гаснещият му глас простена за

последен път неясен откъс от песента. От устата му рукна струя кръв, тялото се обърна по гръб и замря разпънато, с разперени настрани ръце и изцъклени очи, загледани нагоре към свода от листа.

Дядо прекъсна за малко разказа си. Далечен, печален шепот се понесе из листаците. Коларите стояха край светлината на огъня, смълчани, с унесени очи. Зад колите воловете преживяха.

Дядо продължи тихо:

— На другия ден се състоя голям лов; удариха седем глигана; а Ана и другите жени стояха на чардака и гледаха... Илие бе погребан под стария дъб... ей там... Дъбът падна, от него остана само един изгорял дънер, но там и сега лежат костите на циганина...

Дядо замлъкна и потъна в мисли.

От горските дебри долетя самотното и тъжно ридание на кукумявката, то отекна като човешки зов. Надалеч като през сън се чуваше клокот на вода в бързей. Навремени огънят мятеше мълнии върху гъстаците. Тихи въздишки пронизваха старата гора...

Коларите отдавна похъркваха край огъня, дядо все още будуваше, огриван от последните алени изблици на пламъчетата.

Беше вече късно, попитах боязливо:

— Дядо, а дали господарката Ана е плакала?

— Хайде, лягай да спиш! — измърмори старецът. — Я чуй, петлите от горското вече пеят... Късно е!

Дълго време не можех да заспя. Гледах с широко отворени очи края на поляната, дето някога се е издигал старият дъб. По едно време под горския свод се понесе жален напев и ми се стори, че над самотния гроб от мрака на нощта се откъсва мълчаливата сянка на цигуларя с побледняло от смъртна горест лице и с кърваво цвете на гърдите.

1904 г.

---

[1] Болярски чин в дунавските княжества. — Б.пр. ↑

[2] Дойна — тъжна лирична румънска народна песен. — Б.пр. ↑

[3] Румънски народен танц. — Б.пр. ↑

[4] Румънски народен танц. — Б.пр. ↑

[5] Румънски народен танц. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.